

PIOTR DŁUGOSZ

Instytut Filozofii i Socjologii, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie
e-mail: ptc@wp.pl

Strategie wchodzenia w dorosłość wiejskiej młodzieży w krajach azjatyckich

Problematyka wchodzenia w dorosłość jest omawiana głównie na przykładzie miejskiej młodzieży wywodzącej się klas średnich w Europie i Ameryce Północnej. W państwach, w których dominują społeczności wiejskie, brakuje informacji na temat dorosłości. Prezentowany artykuł jest próbą przedstawienia wiedzy na temat wchodzenia w dorosłość w społeczeństwach tradycyjnych zamieszkujących Azję. Do odpowiedzi na pytania dotyczące strategii wchodzenia w dorosłość i czynników ją kształtujących została wykorzystana analiza danych zastanych z badań sondażowych zrealizowanych wśród młodzieży w wieku 14–29 lat w Uzbekistanie, Kazachstanie, Kirgistanie i Gruzji.

Do analizy tego fenomenu wykorzystano koncepcję „wielkiej piątki” (*Big Five*), w której to wejście w dorosłość jest równoznaczne z zakończeniem edukacji, podjęciem pracy, założeniem rodziny, posiadaniem dzieci, prowadzeniem samodzielnego gospodarstwa domowego. Wyniki analiz pokazały, że młodzież w sferze subiektywnej preferuje tradycyjne formy dorosłości opierające się na rodzinie. Analizując klasyczne kryteria dorosłości, stwierdzono, że większość młodych jeszcze nie osiągnęła statusu dorosłego. Prowadzone analizy pokazały też, że wejście w dorosłość jest różne dla młodzieży wiejskiej i miejskiej.

Słowa kluczowe: wchodzenie w dorosłość, wartości społeczne, młodzież wiejska, społeczeństwa azjatyckie

Problem dorosłości młodzieży staje się kluczowym zagadnieniem socjologii młodzieży na całym świecie (Conger, Peterson 1984; Ben-Amos 1994; Arnett 2000, 2016; Nelson i in. 2004; Hamilton i Hamilton 2006; Szafranec i in. 2017; Brzezińska 2017; Wiszejko-Wierzbicka, Kwiatkowska 2018; Obidoa i in. 2018). Wzorce wchodzenia w dorosłość w ostatnich latach podlegają gruntownym przemianom. Obserwuje się wy-

dłużanie czasu wchodzenia w dorosłość (Slany 2003, Tillmann 2006; Lanz i Tagliabue 2007; Elias 2008; Wrzesień 2009; Tagliabue i in. 2014). Młodzież dłużej przebywa w systemie szkolnym, później znajduje pracę, a jeszcze później dostaje pracę pozwalającą na samodzielną egzystencję. W późniejszym wieku też wyprowadza się z domu, później wchodzi w związki małżeńskie, kohabitację. Kobiety w coraz starszym wieku rodzą dzieci. Widoczne przesunięcie się wejścia w dorosłość nosi miano wyłaniającej się dorosłości (*emerging adulthood*) (Arnett 2000). W miejsce dotychczasowych standardowych form wchodzenia w dorosłość polegających na zakończeniu edukacji, podjęciu pracy, założeniu rodziny, narodzinach dzieci, samodzielnym prowadzeniu gospodarstwa domowego pojawiają się inne – nowoczesne wzorce. Dorosłość ulega destandardyzacji; proces ten nie jest linearny, większe znaczenie dla wyznaczania dorosłości mają kryteria subiektywne niż obiektywne (Hartmann, Swartz 2006; Heinz 2009).

Zmiany strategii wchodzenia młodzieży w dorosłość są następstwem globalnych zmian zachodzących w wymiarze kulturowym, społecznym i ekonomicznym na całym świecie. Przemianom podlega system wartości. Współcześnie znaczenia nabierają wartości postmaterialistyczne, w których to nad potrzeby bezpieczeństwa przedkładane są potrzeby samorealizacji, autonomii (Inglehart 1971, 1997). W czasach późnej nowoczesności dominującym trendem staje się indywidualizacja. Jednostka zrywa klasowe, religijne, lokalne więzi i sama staje się centrum planistycznym własnej biografii i tożsamości (Beck 2002). Rewolucji ulegają wzory intymności i życia rodzinnego, osobistego. Przemiany te mają charakter globalny i dotyczą najdalszych zakątków na świecie (Giddens 2006).

Nie należy też zapominać, iż tempo i zakres wchodzenia w dorosłość są regulowane kondycją ekonomiczną społeczeństw i typem społeczeństwa. W społeczeństwach zamożnych, z dobrze prosperującą gospodarką absorbującą ludzi z kwalifikacjami i wykształceniem, pozycja młodzieży jest korzystniejsza. Młodzi wchodzi na rynek pracy, uzyskują wyższe wynagrodzenia, a ich posady są stabilniejsze. Zgoła odmiennie wyglądają perspektywy młodzieży w społeczeństwach dotkniętych kryzysem ekonomicznym, w społeczeństwach stagnacyjnych, gdzie młodzież lokuje się na marginesie struktury społecznej. Na drodze do dorosłości stoi bezrobocie, praca poniżej kwalifikacji, niepewność zatrudnienia i niskie płace. Młodzież w starciu z globalizacją stoi na straconej pozycji. Jest wielkim przegrany nie tylko kryzysu ekonomicznego, ale też spowolnienia ekonomicznego widocznego w wielu państwach (Standing 2014; Szafrańiec i in. 2017; Bauman 2017). Ekonomiczne bariery, stojące na drodze do dorosłości, przyczyniły się w znacznej mierze do erupcji ruchów społecznych i protestów młodzieży w krajach arabskich i zachodnich (Castells 2013).

Pod uwagę należy wziąć też fakt, że obok procesów globalizacji w państwach postkomunistycznych w ostatnich dekadach zachodziły transformacje społeczno-ekonomiczne. W związku z tym młodzież w tych krajach może napotykać skumulowane deprivacje stojące na drodze w dorosłość.

Biorąc pod uwagę powyższe uwarunkowania, interesujące będzie zbadanie procesów wchodzenia w dorosłość młodzieży zlokalizowanej na peryferiach systemu światowego. Po pierwsze, peryferyjne położenie azjatyckich społeczeństw pozwoli zobaczyć, jak głęboko zaangażowane są tam procesy globalizacji. Po drugie, badania realizowane w tradycyjnych społeczeństwach mogą rzucić więcej światła na przemiany zachodzące wśród młodzieży wiejskiej. Warto podkreślić, że dotychczasowe ustalenia badaczy dotyczące fenomenu wchodzenia w dorosłość pochodzą z badań nad miejską młodzieżą z klas średnich na zachodzie Europy i w Stanach Zjednoczonych (Arnett 2000; 2016).

Teoretyczne tło badań

W literaturze przedmiotu w podejściu do wchodzenia w dorosłość dominuje model „wielkiej piątki”. Syndrom wejścia w dorosłość składa się z zakończenia edukacji, podjęcia pracy zawodowej, samodzielnego prowadzenia gospodarstwa domowego, małżeństwa, dzieci (Settersten 2007). Obecnie wydłuża się wiek, w którym młody człowiek wchodzi w dorosłość, zatem zmienia ulega także podejście do fenomenu dorosłości. Zauważa się wśród badaczy odchodzenie od klasycznego ujęcia wejścia w dorosłość na rzecz podejścia nowoczesnego. W klasycznym modelu wejście w dorosłość miało charakter normatywny. Sprowadzało się do uzyskania statusu określonego przez kulturowe normy (stała praca, założenie rodziny, opuszczenie domu rodzinnego) (Benedict 1996; Wrzesień 2009). Zjawisko to było traktowane jako proces nieodwracalny, cel w biegu życia, punkt dojścia w rozwoju osobniczym (Erikson 2002). Dorosłość stanowiła cel osiągnięty w przyszłości, do którego należy się przygotować. Osiągnięcie tego stanu widoczne było dzięki uzyskaniu odpowiedniego statusu. Nowoczesne koncepcje dorosłości akcentują indywidualizację trajektorii życiowych, pluralizację oraz wydłużanie się okresu wejścia w dorosłość. Jest ono traktowane jako proces stawiania się, rozwoju (Hartmann, Swartz 2006; Mary 2013). Jednostka koncentruje się na teraźniejszości. Dorosłość ujmuje w kategoriach subiektywnych, takich jak niezależność, dojrzałość, odpowiedzialność (Nelson i in. 2004; Arnett 2016; Wiszejko-Wierzbicka, Kwiatkowska 2018).

W perspektywie psychologicznej dorosłość jest ujmowana jako zdolność do podejmowania ról społecznych przypisanych tej fazie życia oraz uzyskanie autonomii w kierowaniu własnym rozwojem (Gurba 2007). Dużą wagę przywiązuje się do podejmowania zadań rozwojowych (Havinghurst 1948). Należy do nich zaliczyć wybór małżonka, wspólne pożycie, założenie rodziny, posiadanie dzieci, podjęcie pracy zawodowej, prowadzenie samodzielnego gospodarstwa domowego, udział w życiu społecznym i publicznym. Wejście w dorosłość wiąże się z kryzysem psy-

chospołecznym, który należy przezwyciężyć, aby dobrze wypełniać zadania w dorosłym społeczeństwie (Erikson 2002). Zadaniem dla tej fazy życia jest troska o następne pokolenia. Jednostka ludzka ma być generatywna i produktywna. Ma wspomagać nowe pokolenie, tworzyć nowe rzeczy i idee oraz konstruować własne życie. Brak rozstrzygnięć tożsamościowych na etapie dorastania może powodować opóźnienie wchodzenia w dorosłość ze względu na tożsamościowy zamęt (Brzezińska 2017, s. 26).

Wielce wpływowa w analizach wejścia w dorosłość koncepcja wyłaniającej się dorosłości (Arnett 2000; Zagórska i in. 2012) w dużym stopniu nawiązuje do teorii moratorium psychospołecznego E. Eriksona (2010). J. Arnett (2000) twierdzi, że po okresie adolescencji, a przed osiągnięciem dorosłości pojawia się nowa faza życia, tzw. stająca się dorosłość (*emerging adulthood*). W oczekiwaniu na dorosłość pojawiają się takie kwestie, jak poszukiwanie tożsamości, brak stabilności, zainteresowanie sobą, poczucie bycia „pomiędzy”, poczucie możliwości. Ma to być zgoła nowy okres rozwojowy jednostki charakteryzujący współczesne społeczeństwa. Jego specyfika polega na szukaniu własnego miejsca w społeczeństwie, próbowaniu różnych możliwości i tożsamości oraz podejmowaniu decyzji mających wpływ na dalsze życiowe losy (Arnett 2000). Poza ścisłym nawiązaniem do teorii E. Eriksona koncepcja ta również przypomina strategię „zrób to sam” obecną w społeczeństwie ryzyka (Beck 2002). Jednostka powinna rozeznaczyć swoje możliwości i ocenić ryzyko szans na powodzenie projektów życiowych w niepewnej i zmiennej rzeczywistości. Opóźnienie wejścia w dorosłość może wynikać też z braku kompetencji poznawczych i emocjonalno-społecznych oraz braku wsparcia rzeczowego, emocjonalnego i społecznego (Brzezińska 2017, s. 29).

W perspektywie społecznej wchodzenie w dorosłość jest traktowane jako zmiana statusu społecznego. Tempo oraz styl osiągania pozycji osoby dorosłej są zależne od klasy społecznej (Chałasiński 1968; Tillmann 2006; Bynner 2005; Hendry i Kloep 2010). W społeczeństwie tradycyjnym, w którym liczebnie dominowały klasy niższe, młodość była krótka i jednostka szybciej uzyskiwała status dorosłego. Rzadko uczęszczała do szkoły lub ją przedwcześnie kończyła, podejmując pracę i zakładając rodzinę (Aries 2010). W społeczeństwach nowoczesnych przejście do dorosłości trwa dłużej ze względu na wzrost wymagań związanych z pełnieniem przyszłych ról społecznych oraz postępujące procesy indywidualizacji. Dzieci z wyższych warstw wydłużyły okres młodości ze względu na dłuższe przebywanie w szkole, późniejsze wchodzenie w role rodzicielskie i przedkładanie własnej kariery i hedonizmu nad wartości rodzinne (Tillmann 2006). Warto też dodać, że klasy społeczne różnicują normatywne wzorce dorosłości. W klasie niższej częściej będzie występował klasyczny model dorosłości z mocnym akcentem na familijność. W klasie średniej pojawiać się będą nowoczesne atrybuty dorosłości, w których dominować będzie autonomia, rozwój (Sadura 2017). Młodzież z klasy niższej będzie definiowała dorosłość w kategoriach jej obiektywnych wyznaczników, a młodzi z klas średnich będą zwracać uwagę na cechy jednostki

(Settersten, Ray 2010). Oprócz normatywnego aspektu dorosłości ważną rolę odgrywają zasoby, jakimi dysponuje rodzina pochodzenia. Łatwiej uzyskać status osoby dorosłej młodemu człowiekowi z klasy średniej, którego rodzice są w stanie sfinansować studia wyższe, pomóc mu w zakupie mieszkania i prowadzeniu gospodarstwa domowego. W rodzinach mniej zasobnych, pozbawionych kapitału ekonomicznego, kulturowego, społecznego jednostka może mieć utrudnione uzyskiwanie statusu osoby dorosłej (Tillmann 2005; Hendry, Kloep 2010).

Problematyka wchodzenia w dorosłość jest nierozłącznie związana z kondycją systemu społecznego (Standing 2014; Szafraniec 2010; Szafraniec i in. 2017; Bauman 2017). W społeczeństwach bogatych, dynamicznych, oferujących młodzieży dostęp do cenionych stanowisk, dochodzenie do dorosłości jest łatwiejsze, zaś w krajach trawionych przez kryzysy ekonomiczne, przechodzących transformacje, może dojść do zablokowania kanałów ruchliwości społecznej. Najbardziej spektakularnym objawem dysfunkcji systemu społecznego był wybuch rewolucji w krajach arabskich oraz protesty młodzieży w Europie i Ameryce (*Ruch Indignadas* i *Occupy Wall Street*) (Castells 2013). Podobne podłoże miał wybuch *Euromajdanu* na Ukrainie, w którym studenci i młoda klasa średnia protestowała w sytuacji rosnącej deprawacji ekonomicznej (Długosz 2017).

W warunkach globalizacji zaostrza się podział na centra i peryferie (Castells 2013). Młodzież ulokowana na peryferiach mimo rosnącego ryzyka wykluczenia przez swoją niekorzystną lokalizację, narażona jest dodatkowo na deprawację wynikającą z transformujących się gospodarek państw postkomunistycznych. Jak zauważył B. Mach (2003, s. 25), w państwach poddawanych transformacji wejście w dorosłość staje się papierkiem lakmusowym efektywności reform. Kondycja młodzieży w sposób czuły i czytelny rejestruje oraz diagnozuje aktualny stan społeczeństwa, pokazując transformację. Ujawnia sukcesy i porażki oraz pokazuje, jak rozkładają się koszty i korzyści z niej płynące. I – co najważniejsze – transformacja prowadząca do znaczącego społecznego wykluczenia i marginalizacji młodych nie może być uznana za udaną i efektywną. Niestety, wiele badań wskazuje, że młodzież została przegrany transformacji i jej szanse życiowe uległy pogorszeniu (Kovacheva 2001; Roberts 2003 i in; Mach 2003; Hidebrandt 2005; Trnavskyi 2007; Wrzesień 2009; Чередниченко 2014; Binder 2014; Szafraniec i in. 2017).

Globalizacja i modernizacja znacząco wpłynęły także na kondycję obszarów wiejskich. Reformy ekonomiczne w sektorze rolnym i przemysłowym stały się dotkliwe dla mieszkańców wsi (Bład 2009). Wieś w państwach postkomunistycznych była głównym przegrany zachodzących zmian. Po pierwsze, najpierw zwalniano z pracy w mieście „dwuzawodowców”, którzy dojeżdżali do pracy ze wsi (Borowicz 2008, s. 283). Po drugie, transformacja polegała na likwidacji całych gałęzi w sektorze rolno-spożywczym na obszarach wiejskich. Zamykano wiele zakładów pracy, PGR-y w Polsce, spółdzielnie produkcyjne, kołchozy i sowchozy w państwach postkomunistycznych (Borowicz 2008; Binder 2014). Po trzecie, w wyniku transformacji mło-

dzień wiejska miała utrudniony start w dorosłe życie, gdyż kluczem do dorosłości było bezpieczeństwo ekonomiczne (Binder 2014; Mukhanova 2014). Wieś nie zapewniała ani pracy dobrze płatnej, ani perspektyw życiowych. Młodzież wiejska uzależniała swoje szanse życiowe od możliwości przeprowadzki do miasta i znalezienia tam dobrze opłacanej pracy.

Na zakończenie powyższych rozważań warto jeszcze zarysować kontekst społeczno-ekonomiczny, w jakim przyszło funkcjonować młodzieży z badanych krajów. Wszystkie państwa, z których pochodzą badani, wchodziły w skład Związku Socjalistycznych Republik Radzieckich. Są to kraje postkomunistyczne, w których transformacja przebiegała inaczej niż w Polsce czy innych krajach postkomunistycznych, będących dzisiaj członkami Unii Europejskiej. Korzystając z typologii transformacji przygotowanej przez K. Szafranec, można stwierdzić, że w badanych krajach dominował model szeroko zakrojonej transformacji etatystycznej z wizją autorytarnej demokracji i politycznego kapitalizmu (Szafranec i in. 2017, s. 16, 17). Tylko w niewielkim stopniu udało się je zmodernizować, ich gospodarki częściowo zostały sprywatyzowane. Ustrój można nazwać łagodnym autorytaryzmem. Widoczna jest też korupcja i duże wydatki w sferze publicznej oraz kłopoty z rządami prawa (Aslund 2010).

Efekty transformacji w tych państwach przedstawiono w tabeli 1. Najlepiej poradził sobie z przejściem od socjalizmu do kapitalizmu Kazachstan, który lokuje się na 56. pozycji pod względem wskaźnika HDI (*Human Development Index*) i ma najniższe bezrobocie wśród młodzieży oraz niski wskaźnik Giniego. Nieco niższą pozycję w rankingu rozwoju społecznego zajmuje Gruzja, która ma najwyższe bezrobocie wśród młodych i relatywnie wysoki wskaźnik Giniego. Modernizacja prezentuje się najgorzej w Kirgistanie i Uzbekistanie, co widać po odległych miejscach zajmowanych w rankingu HDI. W Uzbekistanie wyższy jest też współczynnik Giniego, wskazujący na większe rozwarstwienie społeczne.

Można założyć, że relatywnie łatwiej będzie wejść w dorosłość młodzieży w Kazachstanie. Za to większe problemy mogą się pojawić w pozostałych badanych państwach, przede wszystkim w Gruzji.

Tabela 1. Charakterystyka społeczno-ekonomiczna

	Uzbekistan	Kazachstan	Kirgistan	Gruzja
Wskaźnik rozwoju społecznego HDI 2015 (w nawiasie pozycja w rankingu)	0,701 (105)	0,794 (56)	0,664 (120)	0,769 (70)
Gini indeks 2016	35,3	26,9	26,8	36,5
Ludność wiejska (%)	50	43	64	42
Bezrobocie w wieku 15–24 lata (%)	14,6	4,7	15,7	28,4

Źródło: *Human Development Report 2016*.

Metodologia badań

Do poszukiwania odpowiedzi na pytania badawcze, dotyczące wchodzenia w dorosłość młodzieży w wieku 14-29 lat z wiejskich społeczeństw w państwach azjatyckich, została wykorzystana wtórna analiza danych zastanych. W badaniach zostały uwzględnione dane sondażowe zebrane przez badaczy na zlecenie Friedrich-Ebert-Stiftung. Badania zostały zrealizowane w 2016 r. w ramach projektu FES (*Youth in East Europe Studies*). Celem badań było określenie, jak młodzież w państwach postkomunistycznych poddanych transformacji radzi sobie z różnymi wyzwaniami i w jaki sposób transformacja wpływa na postawy i funkcjonowanie młodzieży.

Z nader obszernej tematyki dotyczącej stylów życia, aspiracji, postaw politycznych, obywatelskich wybrano pytania, które mogą być wskaźnikami uzyskiwania dorosłości według kryteriów *Big Five*. Jak już wcześniej pisano, badania wykorzystywane w niniejszym artykule pochodzą z sondaży realizowanych na reprezentatywnych próbach młodzieży w czterech azjatyckich krajach. Do zebrania informacji o młodej generacji wykorzystano wywiad kwestionariuszowy. Wywiady były prowadzone w miejscu zamieszkania respondenta. Dokładne informacje na temat wielkości próby i cech demograficznych badanej młodzieży znajdują się w tabeli 2.

Tabela 2. Charakterystyka demograficzno-społeczna badanej młodzieży (w %)

		Uzbekistan	Kazachstan	Kirgistan	Gruzja
Wielkość próby		1000	1000	1000	1200
Miejsce zamieszkania	miasto	29	56	35	60
	wieś	71	44	65	40
Płeć	kobieta	48	50	49	49
	mężczyzna	52	50	51	51
Wiek	14–19	44	35	35	34
	20–25	35	40	42	39
	26–29	21	25	23	27
Wysztalcenie ojca	poniżej średniego	24	39	20	25
	średnie	55	37	52	40
	powyżej średniego	21	24	28	35

Dane zaprezentowane w tabeli 2 pokazują, iż badania były prowadzone na relatywnie dużych próbach. W Uzbekistanie i Kirgistanie w próbie przeważa młodzież wiejska, w pozostałych krajach proporcje między młodzieżą wiejską a miejską były bardziej wyrównane. W każdym badanym kraju było w próbie prawie tyle samo kobiet co mężczyzn. Dominującym segmentem młodzieży są młodsze kohorty. Młodzi

dorośli stanowili około 1/4 badanej zbiorowości. Większość ojców badanej młodzieży posiadała średnie wykształcenie, część miała wykształcenie wyższe i podstawowe.

Celem prowadzonych badań było rozpoznanie zjawiska wchodzenia w dorosłość młodzieży w krajach postkomunistycznych. Koncentracja na społeczeństwach tradycyjnych pozwoli określić zakres zmian społeczno-kulturowych powstałych w wyniku globalizacji i transformacji. Młodzież jest traktowana jako zwierciadło społeczne, w którym odbijają się wszystkie napięcia i problemy społeczne. Prowadzone analizy pozwolą określić także różnice między młodzieżą wiejską a miejską w społeczeństwach azjatyckich. Kolejnym celem badań jest też określenie wpływu indywidualnych zasobów na wchodzenie w dorosłość młodzieży. Prowadzone analizy umożliwią zaobserwowanie wzorców dorosłości w krajach o zróżnicowanym tempie zmian modernizacyjnych, przejawiających odmienności etniczne i kulturowe.

Wtórna analiza danych ma dać odpowiedź na pytania dotyczące fenomenu dorosłości wśród młodzieży ulokowanej na peryferiach systemu światowego. Pierwszy problem badawczy dotyczy strategii wchodzenia w dorosłość wśród młodzieży z państw azjatyckich. Drugie pytanie dotyczyć będzie tego, czy zachodzą istotne różnice na ścieżkach dorosłości między młodzieżą wiejską a miejską. Trzecie pytanie ma pozwolić na określenie związku między posiadanymi kapitałami a strategiami wchodzenia w dorosłość.

Do uzyskania odpowiedzi na powyższe pytania zostanie wykorzystana analiza danych zastanych. Materiał badawczy został zanalizowany za pomocą programu SPSS 24.

Wartości azjatyckiej młodzieży

W badaniach nad dorosłością młodzieży można wyróżnić dwa podejścia. Jedno koncentruje się na subiektywnych aspektach dorosłości, biorąc pod uwagę postawy, wartości i sposoby definiowania dorosłości (Settersten, Raj 2010; Arentt 2016; Wiszejko-Wierzbicka, Kwiatkowska 2018). Drugi nurt bierze pod uwagę czynniki obiektywne, uznawane za markery dorosłości, takie jak: zakończenie edukacji, podjęcie pracy, prowadzenie samodzielnego gospodarstwa, małżeństwo, narodziny dziecka (Mach 2003; Hendry, Kloep 2010; Szafraniec 2011; Szafraniec i in. 2017).

Celem poniższych analiz będzie próba uchwycenia zarówno subiektywnych, jak i obiektywnych aspektów wchodzenia w dorosłość. W związku z powyższym należy na wstępie przyjrzeć się systemowi wartości młodzieży i jej wyobrażeniom na temat pełnienia w przyszłości ról dorosłych.

Dane w tabeli 3 ograniczono do trzech krajów. Niestety wadą analizy danych zastanych jest to, że są one już gotowe i badacz musi się dostosować do ich struktury. Aby zachować porównywalność wyników, z analiz została wyłączona Gruzja, gdyż pytanie o wartości młodzieży miało tam inną formułę.

Tabela 3. Wartości młodzieży (w %)¹

	Uzbekistan		Kazachstan		Kirgistan	
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
Być lojalnym (do partnera, przyjaciół lub pracodawcy)	94	96	84	91	79	75
Przejęcie odpowiedzialności	86	92	72	73	78	80
Być niezależnym	87	87	78	75	79	80
Uzyskanie wyższego wykształcenia	71	73	72	74	74	62
Budowanie kariery	57	55	66	69	69	57
Angażowanie się w politykę	13	15	15	21	9	12
Udział w wydarzeniach i inicjatywach obywatelskich	29	39	19	26	14	27
Wziąć ślub	82	87	72	80	89	86
Wyglądać dobrze	81	82	77	75	84	78
Noszenie odzieży od znanych marek	31	33	30	31	34	40
Zdrowe jedzenie	86	91	77	82	92	90

W Uzbekistanie młodzież najbardziej ceni sobie lojalność, odpowiedzialność, niezależność, zdrowe odżywianie i związek małżeński. Klasyczne formy dorosłości, jak założenie własnej rodziny, łączone są z nowoczesnymi sposobami ujmowania dorosłości. W Kazachstanie priorytetem okazuje się lojalność, aczkolwiek, podobnie jak w przypadku Uzbekistanu, dorosłość postrzegana jest przez pryzmat indywidualizacji. Nieco inna hierarchia wartości uwidacznia się w Kirgistanie. Zdrowe jedzenie, rodzina są na pierwszym planie. Wartości indywidualistyczne znajdują się wysoko w hierarchii życiowej, ale są one akcentowane słabiej niż we wcześniej wymienionych krajach.

W Uzbekistanie częściej młodzieży wiejskiej niż miejskiej zależało na rodzinie oraz aktywności obywatelskiej. Podobna tendencja wystąpiła w Kazachstanie. Ponadto w tym kraju młodzież wiejska bardziej ceniła sobie lojalność. W Kirgistanie zaobserwowano największą różnicę między młodzieżą wiejską a miejską. Młodzież wiejska była bardziej zorientowana na związek małżeński, sferę obywatelską i markową odzież. Za to młodzieży miejskiej bardziej zależało na karierze i wykształceniu. Innymi słowy, młodzież z miast mocniej akcentowała aspiracje statusowe.

Zatem w badanych społeczeństwach azjatyckich młodzież afirmuje wartości indywidualistyczne, co przybliży ją do nowoczesnych form konceptualizowania dorosłości. W niewielkim stopniu miejsce zamieszkania wpływało na preferowane wartości. Jedynie w przypadku podejścia do rodziny, wspólnoty lokalnej młodzież wiejska wy-

¹ W tabeli podano odpowiedzi „ważne”.

kazywała większe zainteresowanie. Patrząc na definiowanie dorosłości przez pryzmat rodziny, można stwierdzić, iż wiejska młodzież przejawia bardziej tradycyjne podejście do dorosłości.

W nowoczesności wzorce życia rodzinnego i intymnego się pluralizują (Beck 2002; Giddens 2006). W społeczeństwie tradycyjnym do dorosłości prowadziła utarta ścieżka związku małżeńskiego i rodziny. Jak w takim razie młodzież ze społeczeństw tradycyjnych zamierza układać sobie relacje w życiu prywatnym w świecie ponowoczesnym?

Zdecydowana większość młodzieży, co widać w tabeli 4, zamierza w przyszłości założyć tradycyjną rodzinę. Najbardziej na tej formie życia rodzinnego zależało młodzieży w Gruzji, Kirgistanie oraz Kazachstanie, nieco rzadziej w Uzbekistanie. Przy czym widać wyraźnie, że w Kazachstanie oraz Kirgistanie bardziej na rodzinie zależy młodzieży wiejskiej.

Nowoczesne formy życia rodzinnego nie cieszą się wśród badanych dużym zainteresowaniem. Życie z partnerem w związku pozamałżeńskim znalazło niewielu zwolenników w Uzbekistanie i wśród miejskiej młodzieży w Kazachstanie. Inne formy aranżacji życia osobistego nie znalazły uznania wśród badanych.

Tabela 4. Aranżacja życia prywatnego w przyszłości (w %)

	Uzbekistan		Kazachstan		Kirgistan		Gruzja	
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
Żonaty z rodziną	77	76	78	89	82	91	89	92
Życie z partnerem	11	13	13	4	6	3	2	1
Bez partnera i rodziny	3	2	2	1	2	0	1	1
Bez partnera, ale z dzieckiem	0	0	1	1	0	1	2	2
Nie wiem	9	9	6	5	12	5	6	4
Razem	100	100	100	100	100	100	100	100

W związku z tym, że małżeństwo okazało się najpopularniejszą formą aranżacji życia prywatnego wśród młodzieży, zapytano także o opinie na jego temat. Większość badanej młodzieży uważa, że małżeństwo zwiększa wzajemną odpowiedzialność za partnerów. Taka opinia była powszechna we wszystkich krajach. Poza Uzbekistanem pogląd taki częściej dominował wśród młodzieży miejskiej. Na drugim miejscu ulokowała się opinia, że małżeństwo zwiększa odpowiedzialność rodziców wobec dzieci. Mniej popularne okazało się twierdzenie, że małżeństwo jest konieczne ze względu na normy społeczne. O małżeństwie jako formie społecznego przymusu częściej mówili młodzi ze wsi we wszystkich krajach oprócz Uzbekistanu.

Tabela 5. Opinie na temat małżeństwa (w %)

	Uzbekistan		Kazachstan		Kirgistan		Gruzja	
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
Zwiększa wzajemną odpowiedzialność za partnerów	59	57	58	47	60	50	48	36
Zwiększa odpowiedzialność rodziców wobec dzieci	18	19	22	26	20	21	12	12
Zwiększa bezpieczeństwo ekonomiczne	4	7	4	6	5	3	1	2
Jest bardziej akceptowane społecznie	10	10	11	20	12	20	20	33
Inne	1	1	0	0	0	0	15	10
Nie wiem	8	6	5	1	3	6	4	7
Razem	100	100	100	100	100	100	100	100

Według młodzieży, małżeństwo jest dobrą formą aranżacji życia prywatnego, gdyż zwiększa odpowiedzialność i zaangażowanie w związek. Młodzież postrzega tę formę życia rodzinnego jako trwałą inwestycję w swoją przyszłość.

Zapytano ankietowanych także o wiek, w jakim zamierzają wstąpić w związek małżeński, oraz o to, ile chcieliby mieć dzieci. Z udzielonych odpowiedzi wynika, iż najwcześniej na ślubnym kobiercu zamierzają stanąć młodzi mieszkańcy Uzbekistanu. Nieco później o ślubie myślą młodzi mieszkańcy Kazachstanu i Kirgistanu. Najpóźniej na ślub decydują się młodzi Gruzini. Różnica między nimi a młodzieżą z Uzbekistanu najwcześniej decydującą się na ślub wynosi około 3 lat. W każdym badanym kraju wcześniej o ślubie myślą kobiety niż mężczyźni. Średnio różnica między płaciami wynosi niecałe 3 lata. Ponadto, jak pokazują wyniki analiz, we wszystkich krajach, oprócz Uzbekistanu, na wcześniejsze wejście w dorosłość poprzez małżeństwo decyduje się młodzież wiejska niż miejska.

Tabela 6. Preferowany wiek zamążpójścia oraz wielkość rodziny (średnie)

	Uzbekistan		Kazachstan		Kirgistan		Gruzja	
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
Wiek na małżeństwo kobieta	20,9	20,7	22,2	21,3	23,8	21,1	24,2	22,3
Wiek na małżeństwo mężczyzna	24,7	24,3	25,7	24,8	26,9	25,2	26,9	25,3
Liczba dzieci	3,1	3,2	2,8	3	3,6	4,1	2,6	2,7
Liczba córek	1,5	1,5	1,4	1,5	1,7	1,9	1,2	1,2
Liczba synów	1,7	1,7	1,5	1,6	1,9	2,2	1,4	1,4

Respondenci pytani o preferowaną liczbę dzieci wskazywali średnio na trójkę. Model dużej rodziny okazał się szczególnie popularny w Uzbekistanie i Kirgistanie. Przy czym więcej dzieci zamierza posiadać młodzież na wsi niż w mieście. Ponadto badana młodzież preferuje płć męską dla własnych dzieci.

Obiektywne aspekty wejścia w dorosłość

Po subiektywnych aspektach dorosłości warto naświetlić jej obiektywne wskaźniki. Diagnozę dorosłości trzeba rozpocząć od analizy sytuacji edukacyjnej wśród badanej młodzieży. W klasycznym podejściu do dorosłości przebywanie w systemie edukacyjnym jest wskaźnikiem młodości. Wyjście ze szkoły oznacza wejście na ścieżkę dorosłości.

W systemie szkolnym przebywało 40% badanych w Uzbekistanie, 48% w Kazachstanie, 45% w Kirgistanie i 41% w Gruzji. Większość młodych w badanych państwach zakończyło naukę szkolną, co wskazywać może, że badana młodzież rozpoczęła już marsz ku dorosłości.

Korzystając z odpowiedzi udzielonych na kolejne pytanie, można dokładnie ustalić status edukacyjny młodzieży przebywającej w szkole. Niestety, przy analizie tego wskaźnika dane zostaną ograniczone tylko do trzech państw, gdyż w bazie danych nie było rozkładu odpowiedzi na to pytanie dla Uzbekistanu.

Obserwacje pokazują, iż częściej szkołę ma już za sobą młodzież wiejska niż miejska, co jest szczególnie widoczne w Gruzji. W szkole średniej i zawodowej przebywa około 1/3 młodzieży w badanych państwach – w tym przypadku nie widać większej różnicy między młodzieżą wiejską a miejską. Największe dysproporcje między wiejską a miejską młodzieżą pojawiają się w przypadku studiów. W miastach, w każdym z rozpatrywanych krajów studiuje około 1/5 młodzieży, zaś na wsi studentów jest o połowę mniej, zwłaszcza w Gruzji ich liczba jest niewielka. W tym przypadku można mówić o nierównościach edukacyjnych ze względu na miejsce zamieszkania. Młodzież wiejska ma utrudniony dostęp do edukacji wyższej.

Podsumowując, należy stwierdzić, iż krótsze przebywanie młodzieży wiejskiej w systemie edukacyjnym jest związane z jej tradycyjnym podejściem do dorosłości. W społeczeństwach tradycyjnych i klasach niższych dążono do szybszego usamodzielniania się. W społeczeństwie nowoczesnym edukacja jest najważniejsza i młody człowiek przebywa coraz dłużej w szkole, aby przygotować się do wyzwań nowoczesności. Młodzież z wyższych klas także wyżej waloryzuje wykształcenie, a jej rodzice mają możliwość inwestować w edukację (Boudon 2009).

Drugim ważnym elementem określającym wejście w dorosłość jest podjęcie pracy. Jednostka kończy edukację i – w zależności od kompetencji, wykształcenia oraz moż-

liwości systemowych – będzie dążyła do zdobycia pracy dającej dochody, które pozwalają na usamodzielnienie się. W obecnych realiach systemowych samo podjęcie pracy nie zapewnia autonomii finansowej, gdyż młodzież pracuje za niskie stawki i na niekorzystnych umowach (Szafraniec 2011; Standing 2014). Stąd należy być ostrożnym w poszukiwaniu markerów dorosłości poprzez zatrudnianie, na co zwraca uwagę G. Standing (2014), pisząc o prekariacie.

Tabela 7. Status edukacyjny (w %)

	Uzbekistan		Kazachstan		Kirgistan		Gruzja	
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
Szkoła średnia i zawodowa	–	–	31	31	26	31	26	29
Studia	–	–	21	14	22	12	22	4
Nie uczy się	–	–	48	57	52	57	52	67
Razem	–	–	100	100	100	100	100	100

Biorąc pod uwagę formalne zatrudnienie młodzieży, można stwierdzić, że najlepszą sytuację ma młodzież w Kazachstanie, gorzej jest w pozostałych krajach. Duże znaczenie w podjęciu zatrudnienia przez młodych ma miejsce zamieszkania. W każdym kraju częściej pracuje młodzież w mieście niż na wsi. Szczególnie widoczne jest to w Kirgistanie i Gruzji.

Praca na część etatu była wykonywana przez niewielki odsetek badanych. Głównym problemem azjatyckiej młodzieży była bierność zawodowa. Około 1/3 młodzieży nie miało zatrudnienia w badanych krajach oprócz Kazachstanu, gdzie odsetek bezrobotnych był niższy. Znowu, podobnie jak we wcześniejszych analizach, ujawniło się niekorzystne położenie młodzieży wiejskiej. Najwyższy odsetek bezrobocia w tej grupie młodych zaobserwowano w Gruzji, nieco niższy w Kirgistanie i Uzbekistanie.

Prowadzone analizy pokazują, że wejście w dorosłość jest utrudnione przez brak pracy. Zjawisko to jest widoczne szczególnie na wsi, co potwierdza wcześniejsze przypuszczenia, iż wieś znacznie straciła na transformacji w społeczeństwach postkomunistycznych. Brak pracy na wsi blokuje młodzieży wiejskiej start w dorosłe życie, zmuszając ją do emigracji do miasta bądź skazując na marginalizację i tkwienie w sytuacji pomiędzy młodzięczością a dorosłością, co tym samym wywołuje frustrację i napięcia psychiczne (Griese 1996).

Na podstawie dostępnych danych można też określić, czy młodzi pracują w wyuczonym zawodzie. W Uzbekistanie zgodnie z kwalifikacjami pracowało w mieście 47%, a na wsi 50%, w Kazachstanie – w mieście 49%, na wsi 39%, w Kirgistanie – w mieście 36%, na wsi 27%, w Gruzji – w mieście 25%, na wsi 12%.

Związki kohabitacyjne czy rozwody są bardzo rzadkie wśród młodzieży z badanych państw. Może nieco zaskakiwać, że najbardziej liberalna pod względem obyczajowym jest młodzież wiejska w Gruzji. Być może sytuacja ta wynika z odmienności religijnej. W tym kraju występuje prawosławie w przeciwieństwie do islamu w pozostałych krajach.

Dopełnieniem małżeństwa jest posiadanie dzieci. Sytuacja ta może skłaniać młodych dorosłych do brania faktycznej odpowiedzialności za innych. Młodzi z dziećmi są bardziej zaawansowani na drodze do dorosłości. Wśród badanej młodzieży większość jest bezdzietna. Pod tym względem w Uzbekistanie i Kazachstanie sytuacja na wsi i w mieście jest podobna. Za to w Kirgistanie i Gruzji nieco rzadziej dzieci posiadali młodzi mieszkańcy miast niż wsi. Zatem znowu w tych dwóch krajach procesy indywidualizacji są bardziej widoczne w mieście.

Wśród młodych dorosłych posiadających dzieci dominował model rodziny dwa plus dwa. Biorąc pod uwagę ogólną liczbę posiadanych dzieci, nieco więcej było ich w wiejskich gospodarstwach. Aczkolwiek należy podkreślić, że wielkość rodziny między miastem a wsią różniła się nieznacznie. Generalnie można stwierdzić, że wśród młodych dorosłych w państwach azjatyckich dominował tradycyjny model rodziny.

Tabela 10. Liczba dzieci (w %)

	Uzbekistan		Kazachstan		Kirgistan		Gruzja	
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
Bezdzietni	72	69	74	72	79	69	76	71
1 dziecko	14	16	13	10	9	11	12	11
2 dzieci	9	10	10	13	7	10	10	15
3 i więcej	5	5	3	5	5	10	2	3
Razem	100	100	100	100	100	100	100	100

Uzupełnieniem omawianego zagadnienia jest wiedza na temat inicjacji seksualnej. Najwięcej młodych (prawie połowa badanych) nie odbyło inicjacji seksualnej w Uzbekistanie. W Gruzji ten fakt sygnalizowała ponad 1/3 respondentów, zaś w Kirgistanie i Kazachstanie takich badanych było mniej. Warto podkreślić, że miejsce zamieszkania nie miało większego wpływu na ten stan. Do odbycia stosunku z jednym partnerem najczęściej przyznawali się młodzi z Uzbekistanu i Gruzji. Rzadziej ten fakt zgłaszali respondenci w pozostałych krajach. Stosunek z kilkoma partnerami najczęściej zaś mieli za sobą młodzi z Gruzji. Rzadziej większą liczbę partnerów seksualnych miała młodzież z pozostałych państw. Z obserwacji wynika, że największą aktywność seksualną przejawia młodzież w Gruzji (ponad 50%). Być może różnica ta wynika z różnic religijnych.

Tabela 11. Inicjacja seksualna (w %)

	Uzbekistan		Kazachstan		Kirgistan		Gruzja	
	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś	Miasto	Wieś
Nie odbyłem stosunku	47	47	23	22	28	24	36	34
Odbyłem z 1 partnerem	23	29	19	20	16	20	26	36
Odbyłem z kilkoma	3	3	15	11	10	4	32	26
Nie chcę rozmawiać o tym	27	21	43	47	46	53	6	4
Razem	100	100	100	100	100	100	100	100

Widać też na podstawie zebranych odpowiedzi, że większa pruderyjność wystąpiła w Kazachstanie i Kirgistanie niż w pozostałych państwach. Około połowy respondentów nie chciało rozmawiać na tematy związane z inicjacją seksualną. Młodzież gruzińska, jak pokazują dane, jest zdecydowanie bezpruderyjna. Być może jest też tak, że osoby odmawiające odpowiedzi na pytania dotyczące życia seksualnego w Kirgistanie i Kazachstanie miały stosunek z większą liczbą partnerów.

Ostatnim analizowanym markerem dorosłości jest wyjście z domu rodzinnego i prowadzenie samodzielnego gospodarstwa. Wyniki badań wskazują, że z perspektywy tego wskaźnika młodzież w badanych krajach raczej nie przekroczyła progu dorosłości. Najczęściej zamieszkiwali z rodzicami młodzi w Uzbekistanie, nieco rzadziej w Kazachstanie i Kirgistanie. Około 70% respondentów mieszkało z rodzicami w Gruzji². Z małżonkiem we własnym mieszkaniu zamieszkiwała ponad 1/5 respondentów w Kazachstanie i Kirgistanie, w Gruzji (25%). Rzadziej we własnym gospodarstwie zamieszkiwali młodzi mieszkańcy Uzbekistanu. Analizy pokazują, że odsetek gniazdowników jest podobny w społeczeństwie azjatyckim do tego zaobserwowanego na Słowacji, Malcie, w Słowenii czy Bułgarii (Szafranec 2011, s. 184). Ponownie można stwierdzić, iż badane kraje mają podobne strategie wejścia w dorosłość do tych występujących na południu Europy. W krajach skandynawskich z rodzicami mieszka nie więcej niż 1/5 młodych do 35 r.ż.

Dane wskazują, że nie było większych różnic ze względu na typ gospodarstwa domowego w zależności od miejsca zamieszkania. Pozostałe alternatywne formy życia rodzinnego nie miały zbyt wielu naśladowców. Ani samodzielne związki oparte na kohabitacji, ani samotne rodzicielstwo czy tym bardziej model jednoosobowego gospodarstwa nie cieszyły się popularnością. Warto dodać, że w Gruzji młodzi mieszkali u rodziców partnera/współmałżonka: na wsi 17%, w mieście 9%.

Kolejne analizy mają pokazać, czy wśród badanej młodzieży pojawia się syndrom Tygua czy raczej mamy do czynienia z „generacją bumerang” (Wrzesień 2009). Czy pozostawanie młodzieży z rodzicami wynika ze swoistego pragmatyzmu i dominują-

² W związku z tym, że pytanie w sondażu sformułowano w inny sposób w Gruzji, nie można danych z tego kraju bezpośrednio zestawić z innymi i porównywać uzyskiwanych wyników.

Na zakończenie podjęta została próba podsumowania prowadzonych analiz. W tym celu zastosowano autorski indeks dorosłości. Został on skonstruowany w ten sposób, że zsumowano wszystkie markery dorosłości (koniec edukacji, podjęcie pracy, małżeństwo, dzieci, samodzielne gospodarstwo). Przyjmuje on wartości od zera do pięciu. Wartość zero uzyskali ci respondenci, którzy nie mieli w swoim życiu ani jednego epizodu dorosłości, a najwyższa wartość indeksu przypadła w udziale młodym dorosłym mającym za sobą wszystkie momenty przejścia do dorosłości.

Tabela 14. Indeks dorosłości (w %)

	0	1	2	3	4	5
Uzbekistan	33	18	16	14	14	6
Kazachstan	38	11	15	8	15	13
Kirgistan	34	16	13	12	16	8
Gruzja	30	23	17	6	18	7

Dane zestawione w tabeli 14 pokazują, iż młodzież z krajów azjatyckich w niewielkim stopniu osiągnęła dorosłość. Niespełnienie ani jednego kryterium bądź osiągnięcie dwóch etapów dorosłości cechuje niemalże 3/4 młodzieży w badanych krajach.

Dorosłość jest dopiero zadaniem, przed którym staną w przyszłości. Na podstawie analizy korelacyjnej i przygotowanego indeksu udało się rozpoznać czynniki sprzyjające osiągnięciu dorosłości wśród młodzieży z państw azjatyckich.

Tabela 15. Korelaty indeksu dorosłości

	Uzbekistan	Kazachstan	Kirgistan	Gruzja
Brak Internetu		0,194	0,249	0,119
Wiek	0,775	0,779	0,748	0,689
Wykształcenie	0,459	0,420	0,373	0,435
Wykształcenie ojca		-0,106		
Wykształcenie matki		-0,148		
Indeks AGD			-0,120	
Religijność	-0,106			
Płeć				0,151

Wyniki analiz pokazują, iż we wszystkich analizowanych krajach wiek i wykształcenie respondenta stają się głównymi predyktorami wejścia w dorosłość. Im starszy wiek oraz im lepsze wykształcenie, tym młodzież jest bardziej zaawansowana na drodze do dorosłości. Znaczenia wieku nie należy specjalnie wyjaśniać, gdyż jest on naturalnym akceleratorem dorosłości. Wśród młodych dorosłych w wieku 26–29 lat wszyst-

kie etapy wejścia w dorosłość miało za sobą w Uzbekistanie 18% badanych, w Kazachstanie 34%, w Kirgistanie 28%, w Gruzji 17%. Mimo że wiek zwiększa prawdopodobieństwo wejścia w dorosłość, widać wyraźnie, że w Kazachstanie i Kirgistanie jest łatwiej realizować młodym dorosłym zadania rozwojowe. Z wykształceniem może być tak, iż jest ono absolutnym minimum, które należy posiadać, aby funkcjonować we współczesnej rzeczywistości. Jeśli ktoś myśli o założeniu rodziny, to wcześniej musi zdobyć pracę, a w dobie merytokracji dobre wykształcenie jest niezbędne. We wszystkich państwach oprócz Uzbekistanu z indeksem wejścia w dorosłość skorelowany był brak internetu. Można to zinterpretować w ten sposób, że młodzież bardziej tradycyjna (bez dostępu do internetu) częściej stosowała konwencjonalne strategie wchodzenia w dorosłość. W Uzbekistanie potwierdza się wpływ tradycjonalizmu na zaawansowanie procesu wejścia w dorosłość poprzez związek z religijnością. W Kazachstanie dorosłość powiązana była z niższym wykształceniem rodziców. Oznacza to, że młodzież z niższym statusem społecznym częściej dąży do dorosłości. Młodzież z wyższym statusem kieruje się niezależnością i subiektywnymi przejawami dorosłości (Settersten, Ray 2010). Potwierdzają ten kierunek interpretacji dane z Kirgistanu, gdzie dorosłość była negatywnie skorelowana z zamożnością. Młodzi z wyższym statusem majątkowym rodziny pochodzenia później wchodziła w dorosłość. W Gruzji natomiast o tradycyjnym modelu dorosłości decydowała płeć. W tym patriarchalnym społeczeństwie kobiety szybciej osiągały dorosłość niż mężczyźni – podobnie jak to ma miejsce w Polsce czy innych krajach (Szafranec 2011, s. 185).

Zakończenie

Prowadzone analizy pokazały, że młodzież z państw azjatyckich w stosunku do dorosłości kieruje się tradycyjnymi normami. Rodzina w systemie wartości ma priorytetowe znaczenie, aczkolwiek ujawnia się też tzw. nowoczesne podejście do dorosłości, w którym pojawia się lojalność, odpowiedzialność, niezależność. Młodzież wiejska ma bardziej tradycyjne postawy, co uwidacznia się poprzez wysokie ułożenie życia rodzinnego w systemie wartości. Młodzież zmierza do dorosłości utartym szlakiem. Rodzina z dziećmi stanowi główną formę aranżacji życia prywatnego. Alternatywne sposoby życia rodzinnego, takie jak związek kohabitacyjny lub model singla, nie cieszą się popularnością. Małżeństwo i dzieci stanowią punkt dojścia dla młodzieży i, jak pokazują obserwacje, są częściej w kręgu zainteresowania młodzieży wiejskiej. Tradycyjne, zalegalizowane małżeństwo jest traktowane przez młodzież jako inwestycja w przyszłość mającą na celu stabilizację i bezpieczeństwo życia dwojga osób. Na wsi młodzież nieco częściej uważa, że taka forma życia społecznego jest wymuszona przez społeczne konwenanse.

Według badanej młodzieży odpowiednim wiekiem do założenia rodziny jest 20.–23. rok życia. Przy czym najwcześniej zamierzają założyć rodzinę młodzi z Uzbekistanu i Kazachstanu, a nieco później młodzi z Kirgistanu i Gruzji. Młodzież wiejska deklaruje wcześniejszy wiek zawarcia małżeństwa. Dla kobiet też przewidywano szybsze zamążpójście niż dla mężczyzn. Porównując analizowane dane z podobnymi odpowiedziami dla młodzieży ze Słowenii czy Chorwacji (Flere i in. 2015), gdzie wiek zawierania małżeństwa oscylował w okolicach 30 lat, widać, że młodzież w Azji ma bardzo tradycyjne podejście do dorosłości. Po osiągnięciu dojrzałości społecznej przechodzi do zakładania rodziny. Rodzina – według wyobrażeń młodzieży – stanowiłaby model dwa plus trzy. Nieco więcej dzieci zamierzali mieć młodzi mieszkańcy wsi. Z uwagi na kryterium płci bardziej preferowani byli chłopcy. Uzyskane dane pokazują, że dominującym wzorcem dorosłości dla młodzieży azjatyckiej jest rodzina. Zaobserwowane prawidłowości wpisują się w południowy model dorosłości zdiagnozowany przez C. van de Velde (2008). W tym modelu o dorosłości decyduje założenie rodziny i prokreacja w przeciwieństwie do modelu francuskiego zorientowanego na karierę zawodową czy skandynawskiego składającego się z niezależności, autonomii i wczesnej wyprowadzki z domu rodzinnego.

Biorąc pod uwagę obiektywne kryteria dorosłości, należy stwierdzić, że większość badanej młodzieży jest dopiero na drodze do dorosłości. Nawet w najstarszej grupie wiekowej 26–29 lat tylko 1/3 w Kazachstanie i Kirgistanie uzyskała status osoby dorosłej według kryteriów *Big Five*. W pozostałych krajach ten stan osiągnęła mniej niż 1/5 badanych. Przyczyn tego stanu rzeczy należy szukać raczej w czynnikach ekonomicznych niż kulturowych. Kiedy pojawiają się trudności ekonomiczne, to młodzież odraza moment usamodzielnienia się, niejako czekając na lepsze czasy (Mędrzecki 2002). Dawniej rodzice w większym stopniu wspierali dzieci w trudnym procesie transformacji młodzieży ku dorosłości. Dzisiaj, widząc niekorzystną sytuację na świecie, również starają się pomagać materialnie i rzeczowo swoim niemalże dorosłym dzieciom. Unikają także wywoływania presji na dzieci, aby dążyły do usamodzielnienia się, a raczej utrzymują je w przekonaniu, że na dorosłość przyjdzie jeszcze właściwa pora (Wrzesień 2009). Sytuacja ta przypomina postmłodzieńczość, w której to metrykalnie jednostka przekroczyła wiek młodzieńczy, jednakże ze względów ekonomicznych „nie poszła na swoje” (Tillmann 2006). Za zasadnością takiej interpretacji przemawiałby przypadek Kazachstanu, w którym panuje najwyższy wskaźnik HDI oraz najniższe bezrobocie wśród młodzieży przy jednoczesnym najwyższym odsetku młodych uzyskujących status dorosłych. Na drugim biegunie leży Gruzja z najwyższym bezrobociem wśród młodzieży i jednocześnie najmniejszym odsetkiem będących „na swoim”.

Z prowadzonych analiz wynika, że najłatwiej jest zakończyć edukację, nieco trudniej jest znaleźć pracę, ożenić się/wyjść za mąż, mieć dzieci. A najczęściej kłopotów sprawia usamodzielnienie się i „pójście na swoje”. Przy czym należy podkreślić, że mimo tradycyjnego (wiejskiego) charakteru badanych społeczeństw ujawniły się różnice na drodze do dorosłości między młodzieżą wiejską a miejską. Młodzież wiejska

krócej pozostaje w szkole, co oznacza niższe wykształcenie w przeciwieństwie do swoich miejskich rówieśników. Rzadziej też pracuje na etacie i częściej jest bezrobotna. Rzadko też decyduje się pozostać w gospodarstwie i zająć się rolnictwem. Nieco częściej dzieje się tak w Kirgistanie. Jeśli młodzież wiejska pracuje, to rzadziej wykonuje pracę zgodną z uzyskanymi kwalifikacjami. Za to częściej młodzi mieszkańcy wsi są w związku małżeńskim, częściej mają dzieci i mają ich relatywnie więcej. Częściej też młodzież ta zamieszkuje z rodzicami lub rodzicami męża. Analizy pokazały, że występują różnice cywilizacyjne między miastem a wsią. W miastach ludzie są w posiadaniu większych zasobów ekonomicznych i kulturowych, łatwiej znajdują pracę i dysponują infrastrukturą społeczną. Stąd młodzież miejska ma lepsze wykształcenie, łatwiej jej też zdobyć lepszą, zgodną z zawodem pracę. Innymi słowy, szanse życiowe są wyższe w mieście. Widoczne są także różnice kulturowe. Młodzież wiejska podlega w większym stopniu tradycji. Wzorce wchodzenia w dorosłość nawiązują do klasycznych ścieżek, na których to rodzina jest głównym wyznacznikiem dorosłości. Społeczność wiejska w tym zakresie nie poddaje się globalizacji. Największe różnice między wsią a miastem wystąpiły w Gruzji i Kirgistanie. Być może jest tak, że w wyniku transformacji kraje te poradziły sobie gorzej z przeobrażeniami. Zmiany kulturowe wolniej przebiegają też na obszarach wiejskich niż miejskich.

Na koniec warto zwrócić uwagę na to, że wykształcenie obok wieku jest głównym predyktorem dorosłości. Im wyższe, tym częściej młodzież miała za sobą dorosłość. Z analiz wynika, iż młodzież wiejska rzadziej studiuje. Może to oznaczać, że między miastem a wsią będą rosły nierówności dotyczące szans życiowych młodzieży. Młodzież wiejska w ten sposób wpada w pułapkę wykluczenia i marginalizacji. Ponadto w dłuższej perspektywie utrudnienia na drodze do dorosłości, szczególnie w Uzbekistanie i Gruzji, mogą sprzyjać kontestacji systemu i radykalizacji młodzieży, tak jak miało miejsce podczas Arabskiej Wiosny (Castells 2013).

Bibliografia

- ARIÈS P., 2010, *Historia dzieciństwa*, przeł. M. Ochab, Aletheia, Warszawa.
- ARNETT J., 2000, *Emerging adulthood: A theory of development from the late teens through the twenties*, *American Psychologist*, 55 (5).
- ARNETT J., 2016, *The Oxford Handbook of Emerging Adulthood*, Oxford University Press, New York.
- ASLUND A., 2010, *Transformacja Europy Środkowej i Wschodniej, Rosji i Azji Środkowej*, przeł. M. Rusiński, Książka i Wiedza, Warszawa.
- BAUMAN Z., 2017, *O pokoleniu ani–ani i albo–albo*, *Forum Oświatowe*, 57 (1).
- BECK U., 2002, *Społeczeństwo ryzyka*, przeł. S. Cieśla, Scholar, Warszawa.
- BEN-AMOS I.K., 1994, *Adolescence and youth in early modern England*, Yale University Press, New Haven.
- BENEDICT R., 1996, *Wzory kultury*, przeł. J. Prokopiuk, PWN, Warszawa.
- BINDER P., 2014, *Młodzi a bieda. Strategie radzenia sobie w doświadczeniu młodego pokolenia wsi polchozowych i popegeerowskich*, IFiS PAN, Warszawa.

- BŁĄD M., 2009, *Rolnictwo jako „przechowalnia” nadwyżek siły roboczej w okresie transformacji systemowej w Polsce*, Wieś i Rolnictwo, 4.
- BOROWICZ R., 2008, *Kwestie społeczne: trudne do rozwiązania czy nierozwiązywalne*, Wydawnictwo Adam Marszałek, Toruń.
- BRZEZIŃSKA A., 2017, *Tożsamość u progu dorosłości*, WNS UAM, Poznań.
- BYNNER J.M., 2005, *Rethinking the youth phase: the case for emerging adulthood?*, *Journal of Youth Studies*, 8 (4).
- CASTELLS M., 2013, *Sieci oburzenia i nadziei. Ruchy społeczne w erze internetu*, przeł. O. Siara, PWN, Warszawa.
- CHAŁASIŃSKI J., 1969, *Spółczesność i wychowanie*, PWN, Warszawa.
- CONGER J., PETERSON A., 1984, *Adolescence and youth: Psychological development in a changing world*, Harper & Row, Nelson, New York.
- DŁUGOSZ P., 2017, *Strategie życiowe młodzieży na pograniczu polsko-ukraińskim*, Nomos, Kraków.
- ELIAS N., 2008, *Spółczesność jednostek*, PWN, Warszawa.
- ERIKSON E., 2002, *Dopełniony cykl życia*, przeł. A. Gomola, Rebis, Poznań.
- FLERE S., HURRELMANN K., KLANJŠEK R., LAVRIČ M., REIMBOLD H., TALESKI D., 2015, *Lost in Democratic Transition?*, Friedrich Ebert Stiftung Regional Dialogue SEEBerlin, Maribor, Skopje.
- GIDDENS A., 2015, *Przemiany intymności: seksualność, miłość i erotyzm we współczesnych społeczeństwach*, PWN, Warszawa.
- GRIESE H.M., 1996, *Socjologiczne teorie młodzieży*, przeł. J. Dąbrowski, Impuls, Kraków.
- GURBA E., 2007, *Wczesna dorosłość*, [w:] B. Harwas-Napierała, J. Trempała (red.), *Psychologia rozwoju człowieka. Charakterystyka okresów życia człowieka*, PWN, Warszawa.
- HAMILTON S.F., HAMILTON M.A., 2006, *School, Work, and Emerging Adulthood*, [in:] J. Arnett, L. Tanner (eds.), *Emerging adults in America: Coming of age in the 21st century*, DC, US: American Psychological Association, Washington.
- HARTMANN D., SWARTZ T.T., 2006, *The new adulthood? The transition to adulthood from the perspective of transitioning young adults*, *Advances in Life Course Research*, 11.
- HAVIGHURST R.J., 1948, *Developmental tasks and education*, University of Chicago Press, Chicago.
- HEINZ R.W., 2009, *Youth transitions in an age of uncertainty*, [in:] A. Furlong (ed.), *Handbook of Youth and Young Adulthood. New perspectives and agendas*, Routledge, London–New York.
- HENDRY L.B. KLOEP M., 2010., *How universal is emerging adulthood? An empirical example*, *Journal of Youth Studies*, 13 (2).
- HILDEBRANDT D., 2005, *Wschodniemiecka młodzież w czasach transformacji systemowej – doświadczenie „podwójnego rozczarowania”*, [w:] R. Leppert, Z. Melosik, B. Wojtasik (red.), *Młodzież wobec niegościnniej przyszłości*, Wydawnictwo DSW, Wrocław.
- Human Development Report 2016*, Published for the United Nations Development Programme, United Nations Development Programme, New York.
- INGLEHART R., 1971, *The silent revolution in Europe: Intergenerational change in post-industrial societies*, *American Political Science Review*, 65 (4).
- INGLEHART R., 1997, *Modernization and postmodernization: Cultural, economic, and political change in 43 societies*, Princeton University Press, New Jersey.
- KOVACHEVA S., 2001, *Flexibilisation of youth transitions in Central and Eastern Europe*, http://www.abdn.ac.uk/socsci/documents/Kovacheva_2001a.pdf [dostęp: 02.15.2016].
- LANZ M., TAGLIABUE S., 2007, *Do I really need someone in order to become an adult? Romantic relationships during emerging adulthood in Italy*, *Journal of Adolescent Research*, 22 (5).
- MACH B.W., 2003, *Pokolenie historycznej nadziei i codziennego ryzyka*, ISP PAN, Warszawa.
- MARY A., 2012, *The Illusion of the Prolongation of Youth – Transition to Adulthood among Finnish and French Female University Students*. Tampere University Press, Tampere, <http://tampub.uta.fi/handle/10024/66950> [dostęp: 22.06.2018].

- MĘDRZECKI W., 2002, *Młodzież wiejska na ziemiach Polski centralnej 1864–1939. Procesy socjalizacji*, Wydawnictwo DiG, Warszawa.
- MUKHANOVA M.N., 2014, *Rural youth in Russia: Their status and prospects for development*, Eastern European Countryside, 20 (1).
- NELSON L., BADGER S., WU B., 2004, *The influence of culture in emerging adulthood: Perspectives of Chinese college students*, International Journal of Behavioral Development, 28 (1).
- OBIDO A.C.A., DODOR B.A., TACKIE-OFOSU V., OBIDO A.M.A., KALISCH H.R., NELSON L.J., 2018, *Perspectives on Markers of Adulthood Among Emerging Adults in Ghana and Nigeria*, Emerging Adulthood, 6 (3).
- ROBERTS K., OSADCHAYA G. I., DSUZEK V., GORODYANENKO V.G., THOLEN J., 2003, *Economic conditions, and the family and housing transitions of young adults in Russia and Ukraine*, Journal of Youth Studies, 6 (1).
- SADURA P., 2017, *Państwo, szkoła, klasy*, Wydawnictwo Krytyki Politycznej, Warszawa.
- SETTERSTEN R.A., 2007, *Passages to Adulthood: Linking Demographic Change and Human Development*, European Journal of Population, 23 (3).
- SETTERSTEN R.A. RAY B., 2010, *What's going on with young people today? The long and twisting path to adulthood*, The Future of Children, 20 (1).
- SLANY K., 2002, *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Nomos, Kraków.
- STANDING G., 2014, *Prekariat. Nowa niebezpieczna klasa*, przeł. K. Czarniecki, R. Kaczmarski, M. Karolak, PWN, Warszawa.
- SZAFRANIEC K., 2010, *Młode pokolenie a nowy ustrój*, IRWiR PAN Warszawa.
- SZAFRANIEC K., 2011, *Młodzież 2011*, KPRM, Warszawa.
- SZAFRANIEC K., DOMALEWSKI J., WASIELEWSKI K., SZYMBORSKI P., WERNEROWICZ M., 2017, *Zmiana warty. Młode pokolenie a transformacje we wschodniej Europie i Azji*, Scholar, Warszawa.
- TAGLIABUE S., LANZ M., BEYERS W., 2014, *The transition to adulthood around the Mediterranean: Contributions of the special issue*, Journal of Adolescence, 37 (8).
- TARNAVSKIY V., 2007, *Dzieci swoich czasów. Ruchy młodzieżowe w Rosji a zmiany kulturowe po upadku ZSRR*, Wydawnictwo TRIO, Warszawa.
- TILLMANN K.J., 2006, *Teorie socjalizacji. Społeczność, instytucja, upodmiotowienie*, PWN, Warszawa.
- VAN DE VELDE C., 2008, *Devenir adulte Sociologie comparée de la jeunesse en Europe*, Universitaires de France, Paris.
- WISZEJKO-WIERZBICKA D., KWIATKOWSKA A., 2018, *Wchodzenie w dorosłość. Ogólnopolskie badanie młodych Polaków w wieku 18–29 lat*, Studia Socjologiczne, 229 (2).
- WRZESIEŃ W., 2009, *Europejscy Poszukiwacze. Impresje na temat współczesnego pokolenia polskiej młodzieży*, PWN, Warszawa.
- ZAGORSKA W., JELIŃSKA M., SURMA M., LIPSKA A., 2012, *Wydłużająca się droga do dorosłości*, Wydawnictwo UKSW, Warszawa.
- ЧЕРЕДНИЧЕНКО Г. А., 2014, *Образовательные и профессиональные траектории российской молодежи (на материалах социологических исследований)*, Центр социального Прогнозирования и маркетинга, Москва.

Rural Youth Strategies for Entering Adulthood in Asian Countries

The question of entering adulthood is discussed mainly in the context of urban youth from middle classes in Europe and North America. There is a lack of information about adulthood in countries where

rural societies prevail. This article aims at presenting knowledge about entering adulthood in traditional societies in Asia. A secondary research of survey data from the research conducted among youth between 14 and 29 years of age in Uzbekistan, Kazakhstan, Kyrgyzstan and Georgia was undertaken in order to find an answer to the question regarding strategies for entering adulthood and factors having impact on this process. The “Big Five” model in which entering adulthood means finishing education, taking up a job, starting a family, having children and running an independent household was applied in the analysis of this phenomenon. The results of analyses indicate that the youth in subjective terms prefer traditional forms of adulthood based on a family. By analysing classic criteria of adulthood, it was determined that the majority of young people have failed to attain the status of adulthood yet. The conducted analyses have also shown differences in entering adulthood between rural and urban youth.

Keywords: *emerging adulthood; social values, rural youth, Asian societies*